

Globalizacija i Crkva

Teološko vrednovanje jedne pojave

Ladislav NEMET

Sažetak

Ovaj će članak pokušati dati jednu teološku ocjenu pojave globalizacije. Prvi dio rasprave opisat će što je globalizacija, u drugom dijelu ispitat će se korijeni te pojave, a u završnom, trećem dijelu, bit će predstavljena njezina ocjena. Kriteriji ocjene globalizacije su: dostojanstvo ljudske osobe i njezin prioritet nad tržištem i sredstvima proizvodnje; globalizacija i siromaštvo u svijetu te opće pravo osobe na rad. Na kraju članka tražit će se odgovor i na pitanje, u čemu bi globalizacija mogla pomoći Katoličkoj crkvi u evangelizaciji suvremenog svijeta.

Uvod

Jedan od češće korištenih pojmova posljednjih godina, mogli bismo reći posljednjeg desetljeća našeg stoljeća, jamačno je riječ *globalizacija*. O globalizaciji možemo čuti u raspravama gospodarstvenika, političara, crkvenih ljudi, znanstvenika, pa čak i običnih građana koje je dodirnuo neki oblik te pojave. Ono što se može odmah zapaziti u svim tim raspravama jest to kako se globalizacija ocjenjuje i kako se o njoj govori. Mišljenja se razilaze nekada potpuno radikalno: za neke je globalizacija izvor »spasa« i sreće, za druge strašna sila koja sustavno želi promijeniti sudbinu većine ljudi nagore.

Vidjevši sve te ocjene ove pojave, nameće se svakako pitanje: što je *globalizacija*, koje su njezine glavne značajke, kako je do nje došlo, kako se ona očituje u našem društvu, kako djeluje na gospodarstveni, politički, kulturni sustav pojedinih država i cijelog planeta te na život običnog građanina. Isto se tako moramo pitati je li globalizacija nešto što se razvilo samo po sebi, kao neminovni rezultat povijesnih procesa ili je ona isto tako plod svjesnih djelovanja nekih čimbenika koji se mogu definirati. Kao kršćani moramo postaviti i pitanje: je li globalizacija u skladu s načelima Katoličke crkve, njezinih općeprihvaćenih vrednota; može li globalizacija pomoći Crkvi u evangelizaciji suvremenog svijeta? Promiče li globalizacija humaniji svijet, pretvara li našu zemlju u bolju životnu sredinu u kojoj se svi ljudi mogu razvijati u skladu s Božjim spasiteljskim namjerama? Ili je globalizacija nešto negativno, što bi Crkva svakako morala osuditi i odbaciti? Ako bi pak morala osuditi, na teme-

lju čega bi to učinila i s kakvim pravom se Crkva smije miješati u svijet ekonomije, velikog kapitala, kapitalističkog društva i razvoja?

1. Što je globalizacija

Među znanstvenicima i onima koji se bave problematikom globalizacije ne postoji općeprihvaćena definicija te pojave. Isto je tako teško čak i opisati sve pojave koje su vezane uz taj pojam. Slično bogatstvo ideja možemo naći i kada se pitamo koji su korijeni globalizacije, koji su čimbenici uzrokovali to da se nekoliko pojava svjetskih razmjera smjestilo pod velikim, sveobuhvatnim krovom koji se danas opisuje kao globalizacija?

Sigurno je i općenito prihvaćeno da se globalizacija, kako je ona danas poznata, pojavljuje u drugoj polovici XX. stoljeća, a u svojem razvijenom obliku predstavlja se početkom osamdesetih godina našega stoljeća i traje sve do danas. Ako se gledaju bibliografski podaci o ovoj temi, rijetko se mogu naći dublji i obuhvatniji radovi o toj pojavi koji bi bili stariji od petnaestak godina. U crkvenim krugovima pojam *globalizacija* počinje se rabiti tek početkom ovog desetljeća.¹

Globalizacije je općesvjetska pojava koja je prvotno zahvatila sfere proizvodnje i prodaje industrijskih dobara. Radilo se o globalnoj povezanosti proizvodnog procesa i unovčenju gotovih proizvoda na cijelom svijetu, a cijela je pojava na početku bila točno regulirana pravilima tržišne filozofije i ideologije; važna su bila pitanja kao ponuda i potražnja, jeftinija radna snaga, manji porezi, veća zarada za vlasnike tvornica, poduzetnike, banke. U tom smislu možemo sigurno reći, da je globalizacija počela mnogo prije druge polovice našega stoljeća. Golema gibanja u društvu te putovanja koja su počela »otkrivanjem« Južne Amerike, Afrike i Azije te uvođenje kapitalističkog sustava proizvodnje, stvorili su uvjete već mnogo prije za globalnu razmjenu dobara. Međutim, pojave koje su vezane uz današnji oblik globalne razmjene dobara a koje će biti dalje u članku predstavljene, dokazuju da je fenomen koji danas opisujemo kao *globalizacija*, nešto drugo nego ono što se dogodilo u XVI. i XVII. stoljeću.²

1 Usp. S. Bevans, Partner i prorok: Kościół a globalizacja, *Nurt SVD* 31 (1997) br. 4, 67. Na kraju Bevansova članka možemo naći bogatu literaturu o danoj temi iz koje se vidi da se Crkva počela zanimati za globalizaciju pod kraj osamdesetih i početkom devedesetih godina; usp. također: F. Wilfred, No Salvation outside Globalisation? *Sedos Bulletin* 28 (1996) 305; P. Breyer, *Religion and Globalisation*, London, Sage, 1994.

2 O suvremenom shvaćanju pojma *globalizacija*, usp. G. Kruij, Deutschland vor den Herausforderung der Globalisierung, u: B. Nacke (ur.), *Sozialwort der Kirchen in der Diskussion* (Würzburg, Echter, 1997.) 365; R.J. Schreiter, The changing contexts of intercultural theology: a global view, u: M. Dhavamony (ur.), *Local Theologies* (Rim, PUG, 1996.) 363 f.; H.-P. Martin, H. Schumann, *Die Globalisierungsfalle. Der Angriff auf Demokratie und Wohlstand* (Reinbek b. Hamburg, 1996.) 25; K. Raiser, Überholt die Globalisierung die ökumenische Entwicklung? *Eth* 58 (1998) 93–94.

Zbog golemog razvoju telekomunikacije, informatike i računarske tehnologije, dolazi do prije nikad viđenih mogućnosti komunikacije i razmjena informacija. Taj čimbenik globalizacije uzrokuje to da je cijeli svijet stvarno postao jedno globalno selo (*global village*). Brzina razmjena informacija, mogućnost donošenja odluka na temelju informacija a ne na temelju osobne nazočnosti (vodeće garniture) uzrokuje to da sjedište neke organizacije, političke, gospodarstvene ili bilo koje druge uopće ne mora biti fizički povezano s mjestom proizvodnje, distribucije ili s takozvanom bazom.

Jedna od značajki globalizacije je određena homogenizacija tržišta i proizvodnje. Kod temeljnih proizvoda jedne multinacionalne kompanije, čiji se proizvodi mogu naći po cijelom svijetu (kao, primjerice, McDonalds Hamburger) čuva se vanjska identičnost proizvoda, ali se koriste lokalni izvori i materijali za proizvodnju. Tako se stječe dojam da je u stvari riječ o lokalnom proizvodu. Međutim ono što je mnogo važnije: stvaraju se homogenizirani načini proizvodnje koji obuhvaćaju cijeli svijet; ono što se mijenja manje–više je drugotno.³ Ta homogenizacija nosi sa sobom i pozitivne pojave; ovdje se sada ne misli na modu, konzumizam i slično, nego na golemu svjetsku povezanost u znanostima, medicini, višoj naobrazbi (osobito sveučilišna razina odgoja i naobrazbe), gospodarstvo.

Sljedeća je značajka globalizacije sve veća sloboda kretanja golemih količina kapitala putem elektronskog bankovnog sustava.⁴ Što su veće količine novca tako pokretane, to je manja mogućnost nadzora nad novcem i uplitanja u novčane tokove. Dodatno, golema fluktuacija novca služi vrlo često malim skupinama ljudi ili čak i pojedincima koji se – zahvaljujući novim mogućnostima manipulacije tržišta novca – u toku dana mogu obogatiti ili zaraditi milijune.

Uloga nacionalnih država u gospodarskim zbivanjima globalnih razmjera i mogućnost utjecaja na bankovni sustav opada razmjerno prema mogućnosti provedbe novčanih transakcija. Uloga državnog aparata svodi se na kontroliranje situacije u danoj državi, na očuvanje mira i reda te političke stabilnosti.⁵ Ako bi neka država htjela nadzirati bankovni ili porezni sustav, dolazi do toga da se multinacionalne kompanije povlače iz dane države i prenose goleme količine novca, tvornice i radna mjesta u druge krajeve svijeta. Država kao takva čak i ne mora pokušati nadzirati i provesti restrikcije; već sama ideja da se u nekoj drugoj državi ili mjestu može brže, jeftinije ili bolje proizvoditi, uzrokuje to da tvrtke mijenjaju svoje adrese. Prema jednoj studiji iz

3 Usp. Schreiter, *The changing contexts of intercultural theology: a global view*, 367.

4 Prema proračunima ekonomskih analitičara u svakoj sekundi mijenja vlasnika oko 500.000 američkih dolara na globalnom financijskom tržištu, usp. Kruip, *Deutschland vor den Herausforderung der Globalisierung*, 365.

5 Usp. isto, 366; Martin, Schumann, *Die Globalisierungsfalle. Der Angriff auf Demokratie und Wohlstand*, 269.

Sjedinjenih Američkih Država, ako se težnja globalizacije bude širila i razvijala kao do danas, do 2010. godine 80% svih radnih mjesta industrijaliziranih zemalja bit će preseljeno izvan granica tih zemalja.⁶ Ili što se nerijetko događa: tvrtke – osobito one koje rade s novcem i porezima – jednostavno prenose svoja sjedišta na male otoke pred obalama Velike Britanije ili Srednje Amerike. Tu se rađaju takozvane »Off–shore« tvrtke i banke koje često postoje samo kao poštanski sandučić, tj. fiktivna adresa.⁷

Iz navedenog se vidi da je stvarno teško dati ne samo definiciju pojave *globalizacija*, nego ju je teško i opisati.

Što još zasigurno treba napomenuti, globalizacija se umnogome razlikuje od modernizacije koju je svijet doživio u ovom stoljeću, napose poslije Drugog svjetskog rata. Modernizacija je značila više izvoz znanja, kapitala ili gotovih proizvoda iz visoko razvijenih i industrijaliziranih država u takozvane »nerazvijene« krajeve. Pravac gibanja u modernizaciji mogao bi se opisati kao od središta prema periferiji. Razvijene su države, osobito one koje općenito opisujemo kao »Zapadne države«, osjetile većinom samo dobrobit modernizacije, veće zarade, više posla. Kod globalizacije, međutim, posljedice te pojave osjećaju i najrazvijenije države, jer ni one nisu pošteđene nezaposlenosti (ta se nezaposlenost i rađa upravo zbog prenošenja radnih mjesta izvan granica danih država), sve većeg osiromašenja većeg dijela stanovništva, nestanka srednjeg sloja građanstva.⁸ Pravac pak gibanja u globalizaciji ne može se opisati kao od središta prema periferiji nego kao multipolarn (multidirekcionalan) fenomen; informacije, novac, znanje, ne idu samo iz država razvijenog Zapada prema periferiji, ili manje razvijenim državama, nego i iz tih pravaca prema visoko razvijenim zemljama. Zato se može naći nekoliko jačih središta globalizacije, ali se i ona mogu vrlo brzo mijenjati i međusobno utjecati na velike skupine i države na zemlji, u zavisnosti od socijalnih ili gospodarsko–političkih pitanja i problema.⁹

Globalizacija – to se isto mora priznati – nosi sa sobom i pozitivne pojave. Osim općeg napretka u maloprije navedenim poljima, moraju se zasigurno spomenuti takve činjenice kao mogućnost komuniciranja, razmjena informacija, jedan razmjerni industrijski razvoj u državama gdje je radna snaga jeftinija nego u visoko razvijenim, industrijaliziranim državama. U svijetu se stvara ozračje povezanosti, zahvaljujući također nekim kulturalnim pojavama koje su nazočne na cijeloj zemlji, globalnom potrošnjom dobara koja su »u modi«.

6 Usp. S. Lorz, Zurück zu den Wurzeln, u: *Rheinischer Merkur*, 1997., br. 39, tri tiskane stranice na Internetu pod adresom: [hppt//www.merkur.de/archiv/texte/globalisierung](http://www.merkur.de/archiv/texte/globalisierung).

7 Usp. Martin, Schumann, *Die Globalisierungsfalle. Der Angriff auf Demokratie und Wohlstand*, 91.

8 Sve više radnici rade kao »nadničari«, bez socijalnog osiguranja, bez prava na mirovinu, usp. *ibid.*, 164; Lorz, Zurück zu den Wurzeln, 1.

9 Usp. Schreiter, The changing contexts of intercultural theology: a global view, 364.

Kao posljedica gospodarstvene globalizacije sve se više razvija univerzalna kultura koja uzrokuje određene uniformizacije kultura, ili stvara »mono–kulture«,¹⁰ koja se postiže općenazočnošću medija, sredstava društvenog priopćavanja. Najbolji znakovi te uniformizacije su računala, *Coca–Cola*, *jeans*, *McDonalds*, engleski jezik. Iz navedenih polja uniformizacije kulture može se zapaziti da ta pojava dotiče samo mali isječak one stvarnosti koju mi nazivamo kultura. Kultura je način kako jedna određena skupina ljudi živi, kako organizira svoj život, kao pojedinac ili kao cijela skupina. Ograničenje »kulture« na samo maloprije navedena polja društvenog života jasno pokazuje da iza uniformizacije kulture stoji dobro organizirana politička i gospodarstvena strategija.¹¹ Kao negativna reakcija na tu uniformizaciju kulture jest jačanje nacionalizama, gospodarstveni protekcionizam, povratak »korijenima«, pojave koje nekada uzimaju čudna obilježja.¹²

Te primjedbe daju nam razumjeti koliko je složena pojava globalizacije. S jedne strane uzrokuje veće jedinstvo cijele zemlje, a s druge pak strane sve dublju podijeljenost svijeta.

2. Korijeni suvremene globalizacije

Kao što je bilo teško naći zadovoljavajuću definiciju ili opis same pojave globalizacije, ništa se manje lakšom ne čini ni zadaća konkretiziranja korijena globalizacije ili čimbenika koji su je uzrokovali.¹³

Analizirajući pak temelje globalizacije, njezin povijesni razvoj, uzroke i čimbenike koji su povezani s tom pojavom, mogu se temeljno definirati dva općenita izvora: s jedne strane, imamo novu povijesnu fazu u našem svijetu zahvaljujući općem razvoju čovječanstva, a s druge strane može se zapaziti i niz političkih i ideoloških odluka koje su svjesno uzrokovale sve veći stupanj globalizacije.¹⁴

10 Tako se opisuje taj novi oblik kulture u Završnom dokumentu Prvog sveopćeg azijskog seminara s temom o ljudskim pravima, usp. Erklärung des ersten asiatischen Menschenrechtsseminars der ICMICA, Die Herausforderung der Globalisierung für die Menschenrechte in Asien, *Die Anregung* 50 (1998) 251; usp. također P. Poupard, Conclusions finales de l'Assemblée Plénière du Conseil Pontifical de la Culture, 1997., *Culture et foi* 5 (1997) 93.

11 Usp. Raiser, Überholt die Globalisierung die ökumenische Entwicklung?, 95.

12 O jačanju nacionalizma kao posljedici globalizacije, usp. M. Mohamad, Call Me a Heretic if You Like. Malaysia is not going to prostrate itself to the dogmas of global capitalism, *Time* 10. listopada 1998., 57.

13 Korijeni globalizacije traže se u različitim pojavama ovog stoljeća, a među autorima ne postoji opća suglasnost glede tih čimbenika, usp. Martin & Schumann, *Die Globalisierungsfalle. Der Angriff auf Demokratie und Wohlstand*, 63; M. Vidal, Neoliberale Wirtschaft und Krise des Sozialstaates, *Concilium* 33 (1997) 234; U. Duchrow, Das Christentum im Kontext globalisierter kapitalistischer Märkte, *Concilium* 33 (1997) 170; Schreiter, The changing contexts of intercultural theology: a global view, 363.

14 Usp. Raiser, Überholt die Globalisierung die ökumenische Entwicklung?, 100.

U čimbenike iz prve skupine (vezane s općim razvojem čovječanstva) mora se u prvom redu svrstati ponovno otkriće kapitalizma, tj. neoliberalnog kapitalizma koji je sjedinio u sebi oznake početnog, »divljeg« kapitalizma (koje su bile odlučujuće i za brzi razvoj tog gospodarstvenog sustava u XIX. stoljeću) i mogućnosti bankarskog i burzovnog sustava u sadašnjem elektro-nsko-digitalnom društvu. Tu je riječ o takvim pojmovima kao što su, primjerice, konkurencija, čisti dobitak, racionalizacija proizvodnje, spekulacije na burzama, kupoprodaja golemih količina novca (manipulacija vrijednosti novca, primjerice, *funte* u Engleskoj i *pesosa* u Meksiku). Internacionalizacija u gospodarstvenom životu (putem golemih multinacionalnih tvrtki) za sigurno je jedan od korijena globalizacije.

Razvoj informatike i mogućnost komunikacije stvorilo je virtualan svijet (kao i virtualne tvrtke). Granice nisu više mjerodavne za razmjenu dostignuća u znanostima, gospodarstvu i proizvodnji. Novi oblici komuniciranja koji se mijenjaju i usavršavaju svake godine, uzrokuju stvaranje jednog globalnog svijeta i sve veću globalizaciju.¹⁵

Neoliberalni kapitalizam ojačao se također i padom komunizma, poslije 1989. godine. Pokazalo se kako jedini gospodarstveni sustav koji može a stvarno i oživotvoruje razvoj gotovo u svim državama svijeta, jest kapitalizam. Kina je u tome poseban slučaj, ona se ne može jamačno u potpunosti svrstati u te države, međutim, i tamo možemo zapaziti da se sve više »koketira« s privatnim vlasništvom i nekim aspektima kapitalizma.

Osobito se jakim pokazao anglosaski kapitalistički model, koji je povezan s parlamentarnom demokracijom. I tu se mora pripomenuti: svaki gospodarstveni sustav ima u sebi ugrađenu ljestvicu vrednota ili čak i određenu ideologiju. Američka vlada ili predstavnici vlade vole povezati gospodarstveni razvoj i sustav s načelima demokracije u anglosaskom izdanju, što se ne prihvaća uvijek s radošću u drugim krajevima svijeta.¹⁶ Ta pojava pripada zacijelo u drugu skupinu čimbenika procesa globalizacije; tu je riječ o političkim odlukama s nakanom da se ubrza globalizacija, da se nacionalne, državne granice otvore međunarodnom kapitalu. Jasno je da je u posljednja dva desetljeća sve jači postao liberalan model države, a ne toliko socijalno-orijentirani koji je prevladavao odmah poslije rata sve do velike gospodarstvene krize 1973. godine (naftna kriza).¹⁷

Usporedo s ovim neoliberalnim kapitalizmom razvija se i jedna rastuća globalna ekološka svijest: ono što se događa ovdje i sada, djeluje na cijeli

15 Usp. D. McCullagh, E.T. – Phone Home!, *Time*, 23. studenog 1998., 56–59.

16 O tome svjedoči i veliki diplomatski skandal koji je prouzrokovao američki zamjenik predsjednika, Al Gore u Maleziji, usp. G. von Glinski, Krach in Malaysia, in: *Rheinischer Merkur*, 20. studenog 1998., br. 47, 4. O »anglosaskom« i »njemačkom« modelu kapitalizma i s njom vezanom ideologijom, usp. Lorz, Zurück zu den Wurzeln, 2.

17 Usp. Vidal, Neoliberale Wirtschaft und Krise des Sozialstaates, 234–236.

svijet danas i sutra, ovdje i na cijelom zemaljskom planetu. Ekološka svijest nije više pitanje samo jedne skupinice »zelenih« koji se žele politički afirmirati, nego je ona postala dio jedne vladajuće, svjetske kulture. »Zeleni« su prvi put 1998. godine ušli u vladu jedne od najbogatijih država na svijetu, potvrđujući istinu da se sve više ljudi aktivno zalaže za okoliš, za ekološki bolji život i budućnost.

3. Crkva i globalizacija

Papa Ivan Pavao II. već je nekoliko puta za vrijeme svoga papinstva upozorio svjetsku javnost na opasnosti nekontroliranog »strogog ili čistog« kapitalizma. Prema njemu, svaki sustav, koji – nezavisno od toga kako se on nazivao – umjesto prioriteta osobe i rada naglasak stavlja prvenstveno na zaradu, privatno vlasništvo i kapital, te dosljedno te istine »dogmatizira«, mora se nazvati »strogo« kapitalističkim i kao takav ne može biti prihvaćen i podupiran od kršćana.¹⁸ Štoviše, u enciklici *Centesimus annus*, papa jasno kazuje da se nikako ne može prihvatiti teza da je samo kapitalizam, kakav je on ostao poslije pada komunističkih država i gospodarstvenih odnosa, jedini gospodarstveni sustav koji bi odgovarao današnjem momentu ljudske povijesti.¹⁹

Njegove riječi treba čitati i shvatiti u kontekstu crkvenih dokumenata, osobito od vremena Lava XIII (*Rerum novarum*), koji je dao temelje katoličkog socijalnog nauka. Drugi vatikanski sabor, te noviji dokumenti crkvenog učiteljstva sve više govore o novom, kršćanskom humanizmu i o novoj civilizaciji ljubavi, koji se moraju odraziti i u gospodarstveno-političkom životu. Bitno obilježje nove kulture ili civilizacije ljubavi je apsolutno prvenstvo dostojanstva ljudske osobe, ljudskog života: »Sažeto, možemo reći da kulturni zaokret koji se ovdje želi, zahtijeva od svih hrabrost *preuzeti novi stil života* koji se izražava u tome da se u temelj konkretnih odluka na osobnoj, obiteljskoj, društvenoj i međunarodnoj razini postavi ispravna ljestvica vrednota: prioritet *biti* nad *imati*, *osobe* nad *stvarima*.«²⁰ U tim izjavama ja-

18 Usp. Johannes Paul II, *Laborem exercens*, u: Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz (ur.), *Verlautbarungen des Apostolischen Stuhls*, br. 32 (Bonn: 1981) 13; tu opću kritiku je papa produbio u enciklici *Centesimus annus*, usp. Johannes Paul II, *Centesimus annus*, u: Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz (ur.), *Verlautbarungen des Apostolischen Stuhls*, br. 101 (Bonn: 1991) 41–42. O kršćanskom shvaćanju gospodarstva usp. K.–H. Pesche, *Wirtschaft aus christlicher Sicht*, (Trier, Paulinus, 1992.) 22.

19 Usp. Johannes Paul II, *Centesimus annus*, 35; usp. također D. Hollenbach, *Der Markt und die katholische Soziallehre*, *Concilium* 33 (1997) 202.

20 Usp. Ivan Pavao II., *Evangelium vitae*. *Evandjelje života* (Zagreb, KS, 1995.) točka 98. Usp. također Johannes Paul II, *Sollicitudo rei socialis*, u: Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz (ur.), *Verlautbarungen des Apostolischen Stuhls*, br. 82 (Bonn, 1987.) 28. Papinsko je Vijeće za kulturu odlučilo da će njihova sljedeća plenarna sjednica 2000. godine biti posvećeno upravo toj temi, usp. Poupard, *Conclusions finales de l'Assemblée Plénière du Conseil Pontifical de la Culture*, 92.

mačno nije riječ o nijekanju prava privatnog vlasništva ili načela tržišta, proizvodnje, ponude i zarade; štoviše, potvrđuje se višestoljetni nauk Crkve da je privatno vlasništvo od Boga dano pravo svake osobe ili organizirane skupine. Vlasništvo međutim ne može biti najviši cilj kapitalističkog sustava (isto tako kao i razvoj po svaku cijenu), samo u sebi, nego mora biti usklađeno s čovjekovim nadnaravnim pozivom i njegovim cjelovitim razvojem.²¹

Neka obilježja globalizacije koja su predstavljena u prvom i u drugom dijelu ovog članka, jasno kazuju da se to načelo kršćanskog humanizma sve češće zaboravlja ili svjesno obilazi. Osoba je u visoko razvijenim oblicima globalizacije jedna od sastavnica proizvodnje, ponajčešće ona najskuplja koju se u svakom trenutku može zamijeniti jeftinijim čimbenikom, ako se takav može naći na tržištu rada. Skrajnji je pak cilj te »racionalizacije« povećanje čistog dobitka, zarade, koji se često ne investira u stvaranje novih radnih mjesta ili proizvodnih kapaciteta nego u burzovno–bankarske transakcije. Takav oblik privređivanja nosi sa sobom opasnost eksplozije egoizma kod pojedinaca, skupina i čitavih naroda. Protiv te eksplozije treba se boriti, i to tako što će se stvarati globalna kultura solidarnosti, koja će se zauzeti za najslabije, za marginalizirane, napuštene i siromašne.²² Papa je svjestan, kako je to istakao i u svom govoru članovima Udruge *Centesimus annus* – *Pro Pontefice* u Vatikanu, 9. svibnja 1998. godine da globalizacija ima puno dobrih strana, ona može pozitivno pridonijeti razvoju kulture, demokracije, solidarnosti i mira, ali da bi se to moglo postići, globalizacija mora biti u skladu s načelima etike i socijalne pravednosti, a ne samo pratiti krute zakone tržišta.

Tu se javlja sljedeće pitanje ocjene globalizacije, a riječ je o njezinu odnosu prema siromaštvu u svijetu kao općeljudske pojave koja se sve više širi. Poslije Drugog svjetskog rata, kada je započeo golem industrijski razvoj u zemljama takozvanog »Prvog svijeta«, vjerovalo se da je moguće svladati siromaštvo modernizacijom i razvojem proizvodnje. Danas, u jeku globalizacije, postaje sve jasnije da su ta očekivanja ostala neostvarena, štoviše, siromaštvo je poraslo i to ne samo u zemljama »Trećeg svijeta« ili »Juga«, nego i u visokorazvijenim industrijaliziranim državama »Prvog svijeta« ili »Sjevera«. Prema posljednjim podacima oko 1,3 milijarde ljudi žive u skrajnjem siromaštvu.²³ Kriterij ocjene globalizacije na tom polju mora biti socijalni nauk Katoličke crkve, prema kojem je čovjek društveno biće, on je zajedničarski orijentiran, živi u svijetu koji je radikalno međusobno povezan.

21 Usp. Johannes Paul II, *Laborem exercens*, 14; Johannes Paul II, *Sollicitudo rei socialis*, 28–29; Johannes Paul II, *Centesimus annus*, 43.

22 Usp. Johannes Paul II. zur Globalisierung: Ja, aber..., *Kathpress* 11/12. svibnja 1998., 11.

23 Usp. Kruip, Deutschland vor den Herausforderung der Globalisierung, 371. Austrija, kao jedna od najbogatijih zemalja svijeta i Europske unije ima oko 1 milijun ljudi koji žive ispod granice siromaštva (prema mjerilima te države). O kretanju nezaposlenosti u državama OECD između 1986.–1996., usp. http://www.oecd.org/sge/min/cover_study.htm.

Individualistička ideologija razvijenog kapitalizma ili globalizacije ne smije se i ne može uzeti kao jedini temelj razvoja, modernizacije, proizvodnje.²⁴ Načelo društvene pravednosti je – prema učenju Crkve – da svaki pojedinac, svako društvo, svaka država ima pravo udjela u općem razvoju našega svijeta i u plodovima toga razvoja. To znači stvoriti mogućnosti udjela u proizvodnji i udjela na tržištu, ne samo rada, nego prodaje, unovčenja proizvoda.

Globalizacija i s njom povezani razvoj i industrijalizacija moraju biti ocjenjivani i prema kriteriju pomažu li te pojave u svladavanju globalnog siromaštva, ili ga još više povećavaju. Treba se isto pitati: kako djeluju globalizacija i njezine posljedice na najslabije u društvu, na marginalizirane, na nezaposlene, ili konkretnije: na zaposlenost u danom društvu. Pomaže li globalizacija u izgradnji sustava samopomoći lokalnog stanovništva, osobito najsiromašnijih, i može li se razvoj, koji je plod globalizacije, ekološki opravdati i ostvariti. To znači da očuvanje okoliša nije samo luksuz bogatih država, nego i najsiromašnije zemlje moraju tako gospodariti da ne bi uništile svoje prirodne izvore i time još više osiromašile buduće naraštaje.²⁵

Jedan od kriterija ocjene globalizacije su i opća ljudska prava koje je prihvatilo Vijeće Ujedinjenih naroda 10. prosinca 1948.²⁶ Govoriti o *Općoj Deklaraciji ljudskih prava* ne znači samo misliti na neka apstraktna načela. Članci *Opće deklaracije ljudskih prava* uvijek su vezani uz konkretne ljude, osobe, radnike. One izviru ne samo iz političke volje naroda i organizacija koje su 1948. godine sastavile i prihvatile *Opću deklaraciju*; slobodno možemo reći da su ta prava ukorijenjena u naravi čovjeka. Kao što je jasno i ni od koga se ne dovodi u sumnju da je čovjekova obveza raditi da bi mogao izdržavati sebe i svoju obitelj, kao i radi uzdržavanja okoliša, ispunjenja Božje zapovijedi (Post 1,28), izgradnje društva i države u kojoj živi, isto tako bi moralo biti jasno da iz te obveze izviru i prava radnika vezana uz rad.²⁷

Ovdje se posebice mora spomenuti 23. članak koji govori o općem pravu čovjeka na posao, o pravednoj plaći koja mora osigurati radniku u njegovoj obitelji život dostojan čovjeka, o osiguranju na poslu i pravu organiziranja radničkih udruga i sindikata radi obrane svojih prava; zatim 24. članak koji govori o pravu na odmor i slobodno vrijeme, te ograničeno radno vrijeme s mogućnošću plaćenog godišnjeg odmora, te na kraju 25. članak koji opisuje prava radnika glede bolesti, nezaposlenosti, invalidnosti. Sve su to opće prihvaćena načela koja se,

24 Usp. Hollenbach, *Der Markt und die katholische Soziallehre*, 199.

25 Usp. Kruip, *Deutschland vor den Herausforderung der Globalisierung*, 372–374.

26 Usp. Amnesty International (ur.), *Menschenrechte im Umbruch: 50 Jahre Allgemeine Erklärung der Menschenrechte* (Neuwied: Luchterhand, 1998.) 247.

27 Usp. Johannes Paul II, *Laborem exercens*, 16; usp. također o odnosu ljudskih prava i razvoja: Johannes Paul II, *Sollicitudo rei socialis*, 33.

na žalost, u konkretnom životu često ne ispunjavaju.²⁸ Samo u Austriji koja ima 8,5 milijuna stanovnika, ima oko 700.000 nezaposlenih. Taj bi broj još više porastao kad bi se u statistiku ubrojili i oni koji rade samo dio radnog vremena, koji nisu redovito prijavljeni, te stoga ne mogu uživati sve mjere sigurnosti vezane uz njihov rad. Situacija nije bolja ni u drugim razvijenim državama, kako se to moglo saznati u prvom dijelu ovog članka.

Govoreći o ljudskim pravima i globalizaciji, mora se, bez sumnje, pripomenuti činjenica da sve više djece nema mogućnosti školovanja (a to je isto jedno od općih ljudskih prava), sve više njih postaje žrtva golemog tržišta pornografije i prostitucije.²⁹

Bilo bi nepravедno završiti ovaj članak a ne kazati nešto i o pozitivnom djelovanju globalizacije na Katoličku crkvu, na shvaćanje njezine zadaće u svijetu. Globalizacija, kao proces koji obuhvaća cijeli svijet, za Crkvu je izazov da postane još više katolička u pravom smislu te riječi. Saznali smo da je suvremeno društvo zbog sve veće globalizacije postalo multipolarno (a ne bipolarno – središte/periferija, kao prije). Crkva bi trebala isto tako postati multipolarna; jedna zajednica koja bi obuhvaćala sva bogatstva ove zemlje, jedna zajednica koja bi bila inkluzivna. Ništa što je dio čovjekove povijesti, njegova života, ne bi smjelo ostaviti Crkvu ravnodušnom, jer »čovjek je put Crkve«.³⁰

Multipolarno shvaćanje katoliciteta Crkve značilo bi odbacivanje svake težnje za jednom strogo uniformiranom Crkvom, i to u liturgiji, teologiji, ili drugim područjima njezina života (prava inkulturacija Evandjelja i evangelizacija kultura). Crkva bi morala – kao što su to globalne, transnacionalne tvrtke – biti svugdje nazočna, obuhvatiti sve (globalna obilježja), a istodobno cijeniti darove i objave Duha Svetoga u lokalnim kulturama i tradicijama (lokalna obilježja).

Globalizacija, kao što smo vidjeli, uzrokuje sve veće podjele svijeta, fragmentizacije: bogati, siromašni, zaposleni, nezaposleni, razvijeni, nerazvijeni, »Prvi svijet«, »Treći svijet«, »Države Sjevera« i »Juga«. Crkva je uvijek bila svjesna svog poslanja u svijetu i svoje najdublje naravi kao sakramenta jedinstva ljudske obitelji.³¹ Kad se uzme u obzir tolika podijeljenost našega doba, Crkva mora odlučno izreći svoje mišljenje i boriti se za prava onih koji to ne mogu ili im nije dopušteno. U svom zalaganju za marginalizirane i najsiromašnije našeg društva, u projektima koji će omogućiti svim ljudima dostojan život, Crkva mora surađivati solidarno sa svim međunarodnim organizacijama koje imaju isti zadatak u svojem djelovanju. Samo se globalne ili međunarodne organiza-

28 Detaljnije o odnosu socijalnog nauka Crkve do ovih općih ljudskih prava, usp. Johannes Paul II, *Laborem exercens*, 17–23.

29 Usp. Erklärung des ersten asiatischen Menschenrechtsseminars der ICMICA, Die Herausforderung der Globalisierung für die Menschenrechte in Asien, 251.

30 Usp. Johannes Paul II, *Centesimus annus*, 53.

31 Usp. *Lumen gentium* 14, u: *Dokumenti Drugog vatikanskog koncila* (latinski i hrvatski), (Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1970.) 93; Johannes Paul II, *Sollicitudo rei socialis*, 14.

cije mogu suprotstaviti negativnim posljedicama i pojavama globalizacije (Ujedinjeni narodi i njezine Svjetske konferencije posvećene različitim temama: djeca, klima, žene, FAO, GATT, WTO, IMF, Commission on »*Global Governance*«).³² Usporedno sa suradnjom s ovim organizacijama Katolička crkva mora intenzivirati svoju ekumensku angažiranost te voditi dijalog s velikim svjetskim religijama.

Zaključak

Ako promatramo globalizaciju kao određeni stupanj razvoja ljudske svijesti (svijet kao globalno selo, zajedništvo ljudske obitelji), načina proizvodnje, razmjene informacija, znanja i dobara, onda uistinu moramo prihvatiti globalizaciju kao pozitivan korak u povijesti čovječanstva. Puno pozitivnih pojava prati globalizaciju: stvaranje multipolarnog svijeta; razmjena informacija u medicini, odgoju i znanostima; razvoj i stvaranje novih radnih mjesta u nekim manje razvijenim zemljama našeg planeta. Svi ti pozitivni aspekti globalizacije stvaraju zasigurno bolji, humaniji svijet, pa ih zato Crkva i kršćani mogu podupirati i promicati.

Globalizacija, međutim, upravo kao i svaki novi stupanj razvoja u ljudskoj povijesti, ima i neke negativne pojave. Te su pojave još pojačane činjenicom da su neki aspekti globalizacije (način privređivanja, razmjene informacija te proširenje tržišta, racionalizacija na štetu zaposlenosti) svjesno propagirani kao jedini način vođenja gospodarstva te su i politički podupirani, osobito u najrazvijenijim državama našeg planeta.

Kršćanin i Katolička crkva ne mogu, teološki gledano, ostati ravnodušni na negativne pojave koje prate globalizaciju. Potvrđujući pozitivne aspekte te pojave, mora se uvijek imati pred očima istina da je cijeli čovjek i njegov cjelokupan (integralan) razvoj najvažniji, temeljni kriterij svakog gospodarstvenog i političkog sustava, načina proizvodnje ili vođenja tržišta.

Katolička crkva može i mora odigrati u tom globalnom svijetu i te kako važnu ulogu, jer je jedna od njezinih zadaća izgradnja boljeg, ljudskijeg društva, gdje će svi ljudi – neovisno o svojoj rasi, boji kože ili ideološkoj pripadnosti – moći živjeti u miru i dostojanstvu.

32 Sve se više govori o prihvaćanju međunarodne deklaracije dužnosti vlada i pojedinaca, o međunarodnoj odgovornosti na svjetskoj razini, usp. Kruip, Deutschland vor den Herausforderung der Globalisierung, 375–378; Raiser, Überholt die Globalisierung die ökumenische Entwicklung?, 97–99.

**THE GLOBALISATION AND THE CHURCH – THE THEOLOGICAL
EVALUATION OF THE ONE PHENOMENON**

Ladislav NEMET

Summary

This article is an attempt to give a theological analysis for the phenomenon known as globalisation. The first part of the article describes what is globalisation, the second half seeks out the roots of this occurrence, while the third part gives analyses. The criteria for analysing globalisation are: the dignity of the person and priority of man over markets and production; globalisation and poverty in the world and the right to work. The article concludes by seeking out in what means globalisation could help the Catholic Church and its evangelisation in the modern world.